

POLACY W WOLNYM MIEŚCIE GDAŃSKU 1920–1939

Wystawa opowiada o niezwykłych ludziach, którym przyszło żyć i działać w stworzonym w 1920 r. Wolnym Mieście Gdańsku. Polscy mieszkańcy tego państwa-miasta stanowili mniejszość pośród niechętnego, a z czasem w zdecydowanej większości wrogiego żywiołu niemieckiego. Mimo piętrzących się trudności – tych wielkich (historycznych) i tych zwykłych (codziennych), niewzruszenie służyli Polsce poprzez pracę na rzecz zachowania polskiej tożsamości. Za swoją niezłomność zapłacili najwyższą cenę.

Wystawa została przygotowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Gdańsku.

Autor: Karolina Masłowska
Koncepcja: Krzysztof Drażba, Karolina Masłowska, Marcin Węgliński
Recenzja merytoryczna: dr hab. Janusz Trupinda
Recenzja graficzna: Łukasz Pogoda
Korekta językowa: Dominika Rafalska
Projekt graficzny: Karolina Masłowska

Materiały ilustracyjne ze zbiorów:
Archiwum Akt Nowych (AAN),
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN),
Archiwum Muzeum Stutthof w Sztutowie (AMS),
Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Gdańskiej (BG PAN),
Fundacji dla Gdańska i Pomorza (GSP),
Parafii pw. świętego Stanisława BM w Gdańsku,
Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej (PBC)
oraz grafiki opracowane przez Karolinę Masłowską (KM).

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

BERNARD FILARSKI

9 października 1880 r., Lubawa – 22 marca 1940 r., obóz Stutthof

*Dzielny człowiek,
twardy Polak pomorski...*

[R. Wodzicki, *Wspomnienia Gdańsk–Warszawa–Berlin 1928–1939*, Warszawa 1972]

Bernard Filarski był, wykształconym w Monachium i Królewcu, doktorem stomatologii. Od 1908 r. mieszkał w Gdańsku. Nieprzerwanie do 1939 r. prowadził gabinet lekarski przy *Langgasse 53* (dziś ul. Długa).

Pod koniec I wojny światowej współpracował z Organizacją Wojskową Pomorza przy Komisariacie Naczelnej Rady Ludowej w Gdańsku.

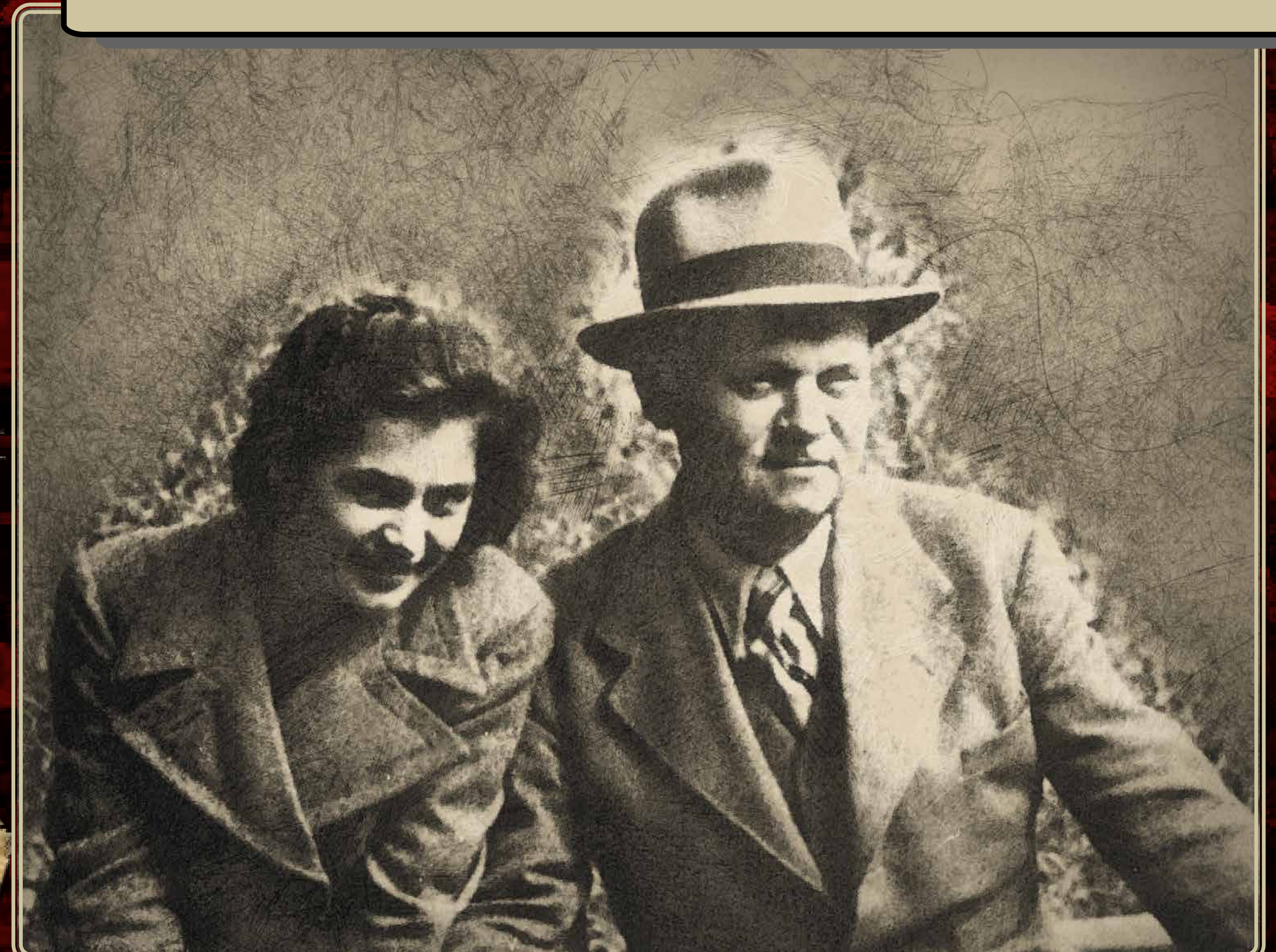
Po utworzeniu Wolnego Miasta Gdańska, obok prowadzenia prywatnej praktyki, był etatowym lekarzem Gimnazjum Polskiego i Dyrekcji Kolei. Działał aktywnie w licznych polskich organizacjach.

1 września 1939 r. aresztowany przez Niemców. Przeszedł gehennę w *Viktoriaschule*. Następnie przetrzymywany w więzieniu przy *Schießstange* (obecnie ul. Kurkowa) i w obozie w *Neufahrwasser* (Nowy Port). Ostatecznie wywieziony do obozu *Stutthof* i tam (22 marca 1940 r.) stracony w egzekucji 67 polskich działaczy.

Po wojnie jego szczątki spoczęły na cmentarzu na gdańskiej Zaspie.

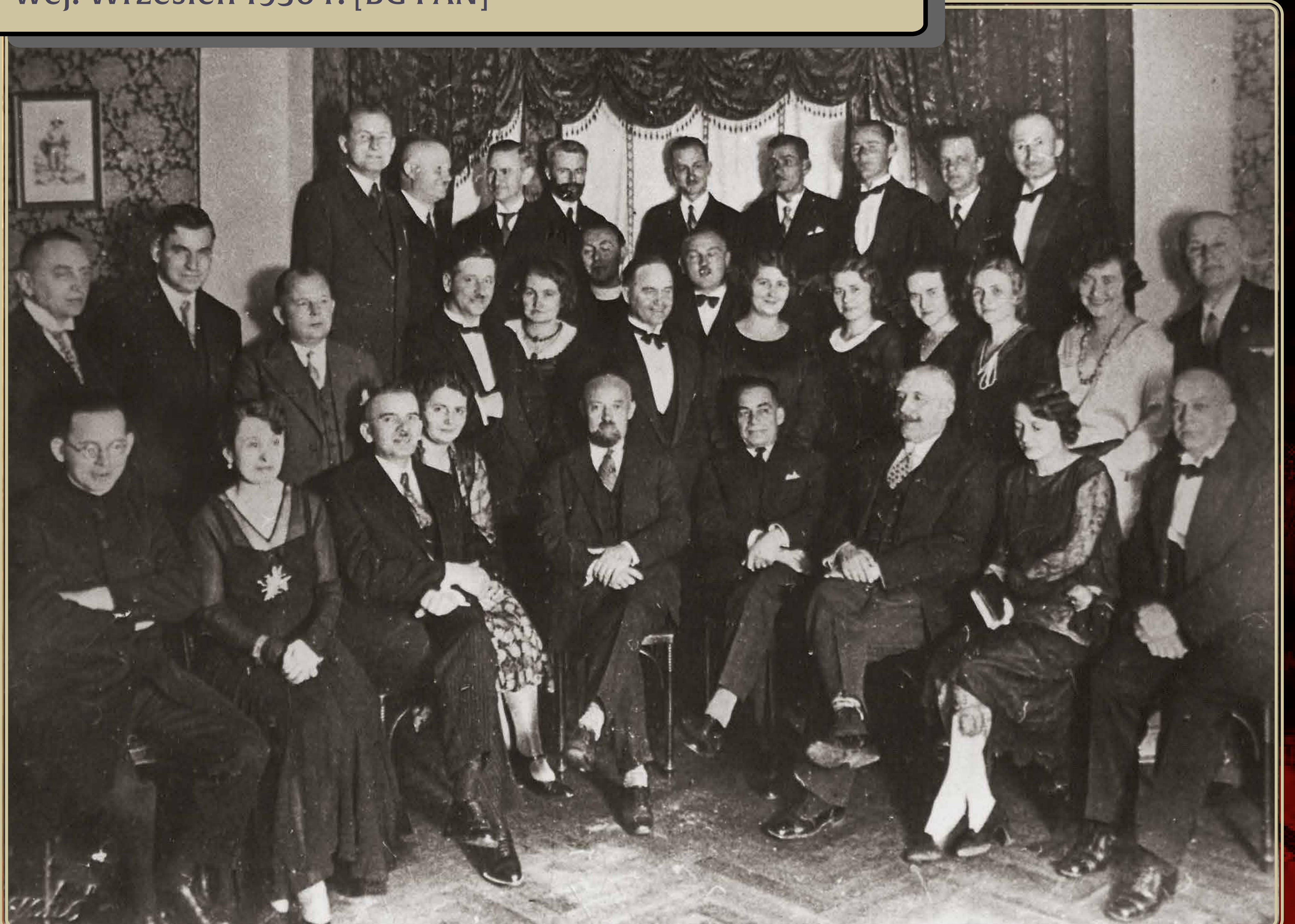

Podczas okupacji Wanda i Maria Filarskie działały w siatce łączności z zagranicą („Zagroda”) Komendy Głównej ZWZ–AK. Maria zaangażowała się w przerzucenie do Szwecji słynnego kuriera z Warszawy – Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Na zdjęciu Bernard Filarski z jedną z córek. [KM]

Bernard Filarski wspierał polską młodzież w Gdańsku, zwłaszcza ubogich studentów, dyskretnie zaopatrując ich w żywność, pieniądze i lekarstwa.

Na zdjęciu jubileusz 25-lecia pracy nauczycielskiej dyrektora Jana Augustyńskiego z udziałem kadry Gimnazjum Polskiego. Bernard Filarski siedzi pierwszy z prawej. Wrzesień 1930 r. [BG PAN]

WYBRANE POLSKIE ORGANIZACJE W WOLNYM MIEŚCIE GDAŃSKU I NA POMORZU, W KTÓRYCH DZIAŁAŁ BERNARD FILARSKI

Towarzystwo Śpiewacze
„Lutnia”

Towarzystwo Filomatów

Gmina Polska Związek Polaków

Związek Filomatów
Pomorskich

Towarzystwo Ludowe „Jedność”

Towarzystwo
Gimnastyczne „Sokół”

Związek Młodzieży Kupieckiej

Klub Sportowy
Gedania

Towarzystwo Młodokaszubów

Koło Przyjaciół
Związek Harcerstwa
Polskiego

Towarzystwo Przyjaciół
Nauki i Sztuki w Gdańsku

Macierz Szkolna
i Gdańska Macierz
Szkolna

Polski Klub Morski

Towarzystwo Czytelni
Ludowych

Towarzystwo Naukowe
w Toruniu

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

ŚLADAMI BERNARDA FILARSKIEGO

Bernard Filarski wywodził się z rodziny rolników – Mariana i Pauliny (z domu Stawskiej). Dzięki wsparciu chełmińskiego Towarzystwa Pomocy Naukowej mógł kształcić się w gimnazjum i wyjechać na studia medyczne.

W 1914 r. poślubił Wiktorię (z domu Daszyńską). Doczekali się siedmiorga dzieci: Zbigniewa, Marii, Wandy, Krystyny, Zofii, Heleny i Stanisława. Dom rodziny Filarskich wspomina się jako surowy, z zasadami, ale również pełen serdeczności i miłości. Wieczorami ojciec rodziny uwielbiał urządzać z dziećmi koncerty polskich pieśni. Wielu Niemców zatrzymywało się pod oknami ich domu wsłuchując się w popisy wokalne. Zdarzali się jednak i niezadowoleni, którzy potrafili rzucić w okno kamieniem.

Wojna doświadczyła całą rodzinę. Wiktorię wraz z najmłodszymi dziećmi Niemcy wysiedlili do Generalnej Guberni w maju 1940 r. We wrześniu 1939 r. najstarszy syn – Zbigniew został aresztowany i osadzony w obozie *Stutthof*, a następnie przewieziony do obozów *Sachsenhausen* i *Mauthausen-Gusen*. Przeżył wojnę, a po jej zakończeniu zaangażował się w rewindykację zrabowanych polskich zabytków z Austrii.

Córki – Wanda i Maria włączyły się w działalność konspiracyjną Armii Krajowej. W wyniku denuncjacji w marcu 1944 r. siostry zostały aresztowane. Po kilkumiesięcznym śledztwie Gestapo, Wandę zesłano do obozu *Ravensbrück* a Marię do obozu *Stutthof*. Udało im się przeżyć wojnę.

Rodzina Filarskich zajmowała początkowo mieszkanie przy *Rickertweg* 16 (obecnie ul. Bohaterów Getta). Na początku lat trzydziestych przeniosła się na *Schwarzer Weg* 4 (obecnie ul. ks. Zator-Przytockiego). Kamienica sąsiadowała od wschodu z kościołem Najświętszego Serca Jezusowego, zwanego „kościółem na Czarnej”. Na zdjęciu świątynia „na Czarnej”, a za nią kamienica, w której do 1939 r. mieszkał Bernard Filarski z rodziną. [GSP]

Gabinet doktora Filarskiego znajdował się w kamienicy na rogu *Langgasse* 53 (ul. Długa) oraz *Beutlergasse* (dziś ul. Kaletnicza). Wczesnym rankiem 1 września 1939 r. Bernard Filarski, nie bacząc na niebezpieczeństwo, wyruszył do pracy i tam został aresztowany przez Niemców. Na zdjęciu widok na ul. Kaletniczą. Gabinet Filarskiego znajdował się w kamienicy z prawej strony. [GSP]

Hansestadt Danzig, Beutlergasse

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

ANTONI LENDZION

10 lipca 1888 r., Sampława – 22 marca 1940 r., obóz Stutthof

Lendziona się pamiętało. Ten człowiek pojmował niewątpliwie poważną swoją misję wybrańca i opiekuna robotnika polskiego oraz przywódcy gdańskiej Polonii. Robotnik polski wiedział, że Lendzion go nie zawiedzie...

[R. Wodzicki, Wspomnienia Gdańsk-Warszawa-Berlin 1928-1939, Warszawa 1972]

Antoni Lendzion był z zawodu krawcem. W Gdańsku zamieszkał w 1908 r. Od początku angażował się w życie polskiej społeczności, a szczególnie w walkę o poprawę sytuacji polskich robotników. Podczas I wojny światowej służył w niemieckiej armii, a po zwolnieniu z niej w 1919 r. został członkiem kierownictwa Rady Żołnierzy Polaków w Gdańsku.

W Wolnym Mieście Gdańsku trzykrotnie jako poseł Zgromadzenia Ludowego II Wolnego Miasta Gdańska – *Volkstagu*, reprezentował niezłomnie interesy polskiej mniejszości.

1 września 1939 r. aresztowany przez Niemców. Przeszedł przez *Viktoriaschule*. Następnie osadzono go wraz z dwoma synami w obozie Stutthof. Tam (22 marca 1940 r.) został zamordowany w egzekucji 67 wybitnych polskich działaczy. Po wojnie jego szczątki pochowano na cmentarzu na gdańskiej Zaspie.

Antoni Lendzion pod koniec lat dwudziestych XX w. stał się bardzo krytyczny wobec polityki polskich władz w Wolnym Mieście Gdańsku. Wskazywał na niemożność swobodnego nabywania nieruchomości przez Polaków, problemy polskiego szkolnictwa m.in. przy uznawaniu polskich świadectw szkolnych, czy uzyskania polskiego obywatelstwa. Był współautorem memoriału *Tragiczna przyszłość Polonii gdańskiej* z 1928 r.

Na zdjęciu uczestnicy przyjęcia wydanego przez Komisarza Generalnego RP – Henryka Strasburgera. Antoni Lendzion (siedzi czwarty z prawej) wraz z żoną Bertą (siedzi druga z lewej). [BG PAN]

**WYBRANE
POLSKIE ORGANIZACJE
W WOLNYM MIEŚCIE
GDAŃSKU I NA POMORZU,
W KTÓRYCH DZIAŁAŁ
ANTONI LENDZION**

Zjednoczenie Zawodowe Polskie
w Gdańsku

Gmina Polska, a po 1937 r.
Gmina Polska Związek Polaków

Towarzystwo
Gimnastyczne „Sokół”

Klub Sportowy
Gedania

Towarzystwo Śpiewacze
„Lutnia”

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

ŚLADAMI ANTONIEGO LENDZIONA

Antoni Lendzion przyszedł na świat w rodzinie flisaka Józefa i Marii (z domu Laskowskiej). Gdy miał cztery lata, jego ojciec utonął w Drwęcy. Wychowaniem osieroconego Antoniego zajął się stryj – Franciszek Lendzion, znany toruński krawiec i działacz narodowy. Dzięki niemu Antoni nie tylko ukończył szkołę rzemieślniczą, ale oddał się z pasją działalności narodowej i społecznej.

W 1913 r. ożenił się z Bertą Wikland. Docekali się synów: Maksymiliana i Leona oraz córki Łucji.

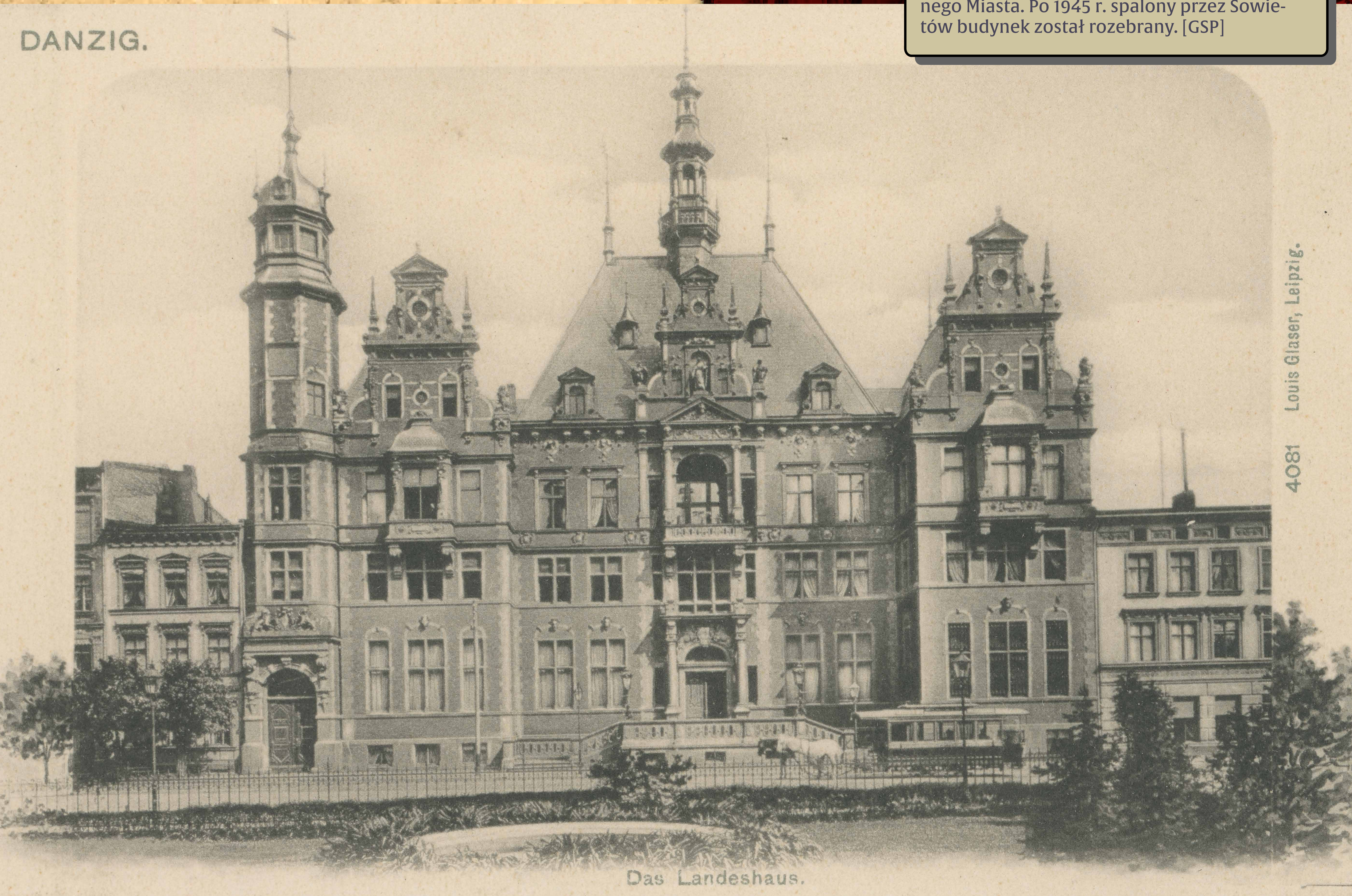
Antoni Lendzion rzadko bywał w domu. Także w soboty i niedziele wyjeżdżał na spotkania z polską ludnością w Ełganowie, Trąbkach Wielkich czy Piekle. Chwile z rodziną celebrował, śpiewając z najbliższymi czy grając w karty. Na rodzinnych uroczystościach panowała wesołość, mimo iż w domu Lendzionów stroniono od alkoholu.

Rodzina Lendzionów często przeprowadzała się, zawsze jednak rezydowali na terenie Śródmieścia. Najdłużej mieszkali w kamienicy przy *Plankengasse 10* (obecnie ul. Dziewanowskiego) i przy *Dominikswall 13* (dziś Wały Jagiellońskie). Na zdjęciu prestiżowa lokalizacja przy *Dominikswall* w 1924 r. [GSP]

Antoni Lendzion zasiadał w *Volkstagu* trzeciej (1928–1930), czwartej (1930–1933) i szóstej (1935–1939) kadencji. Na zdjęciu gmach wzniesiony w pierwszej połowie XIX w. Do 1918 r. mieścił się w nim parlament krajowy – *Landtag*. Po powołaniu II Wolnego Miasta Gdańska stał się siedzibą władzy ustawodawczej Wolnego Miasta. Po 1945 r. spalony przez Sowieców budynek został rozebrany. [GSP]

DANZIG.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

ALFONS (ALF) LICZMAŃSKI

10 października 1904 r., Gdańsk – 20 marca 1940 r., obóz Grenzdorf

*Profesor z poczuciem humoru
stał się wzorem harcerza-Polaka...*

[G. Danielewicz, *W kręgu Polonii Gdańskiej*, Gdańsk 1996]

Alfons Liczmański kształcił się w Szkole świętych Piotra i Pawła, a następnie w *Technische Hochschule Danzig* (dzisiejszej Politechnice Gdańskiej). Tej ostatniej jednak nie ukończył z powodu choroby rodziców i pogarszającej się sytuacji materialnej.

Od 1927 r. uczył w Polskiej Szkole Handlowej w Gdańsku. Był wspaniałym pedagogiem oraz niezłomnym działaczem narodowym i społecznym. Dzięki jego zaangażowaniu, w latach trzydziestych XX w. rozkwitła działalność polskiego harcerstwa w Wolnym Mieście Gdańsku. Stało się ono ruchem masowym skupiającym dzieci, młodzież, dorosłych i seniorów.

Aresztowany przez Niemców 4 września 1939 r. Przetrzymany w *Viktoriaschule*. Przeszedł przez obozy w *Neufahrwasser* (Nowym Porcie) i *Stutthof*. 19 marca 1940 r. został przeniesiony do podoboju *Grenzdorf* (Graniczna Wieś) i tam następnego dnia zamordowany.

Po wojnie jego szczątki pochowano na cmentarzu na gdańskiej Zaspie.

Alf Liczmański (stoi pierwszy z prawej) był nauczycielem stenografii i kaligrafii. Zachęcony przez dyrektora Mariana Seredyńskiego (siedzi drugi z prawej) opracował podręcznik do stenografii niemieckiej i angielskiej. Na zdjęciu grono profesorskie Polskich Szkół Handlowych w Gdańsku. [BG PAN]

Będąc jeszcze uczniem, w 1920 r. Alf Liczmański założył pierwszą drużynę harcerską im. Zygmunta Augusta. Był organizatorem wielu harcerskich imprez: obozów, międzynarodowych zlotów, zebrań Kół Przyjaciół, wystaw i pokazów filmów. Dzięki jego niezłomnej pracy, w 1939 r. Związek Harcerstwa Polskiego w Wolnym Mieście Gdańsku skupiał dwa tysiące osób. Na zdjęciu gdańscy harcerze na obozie w Spale w 1938 r. Alf Liczmański pośród harcerzy w mundurach. [AMS]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

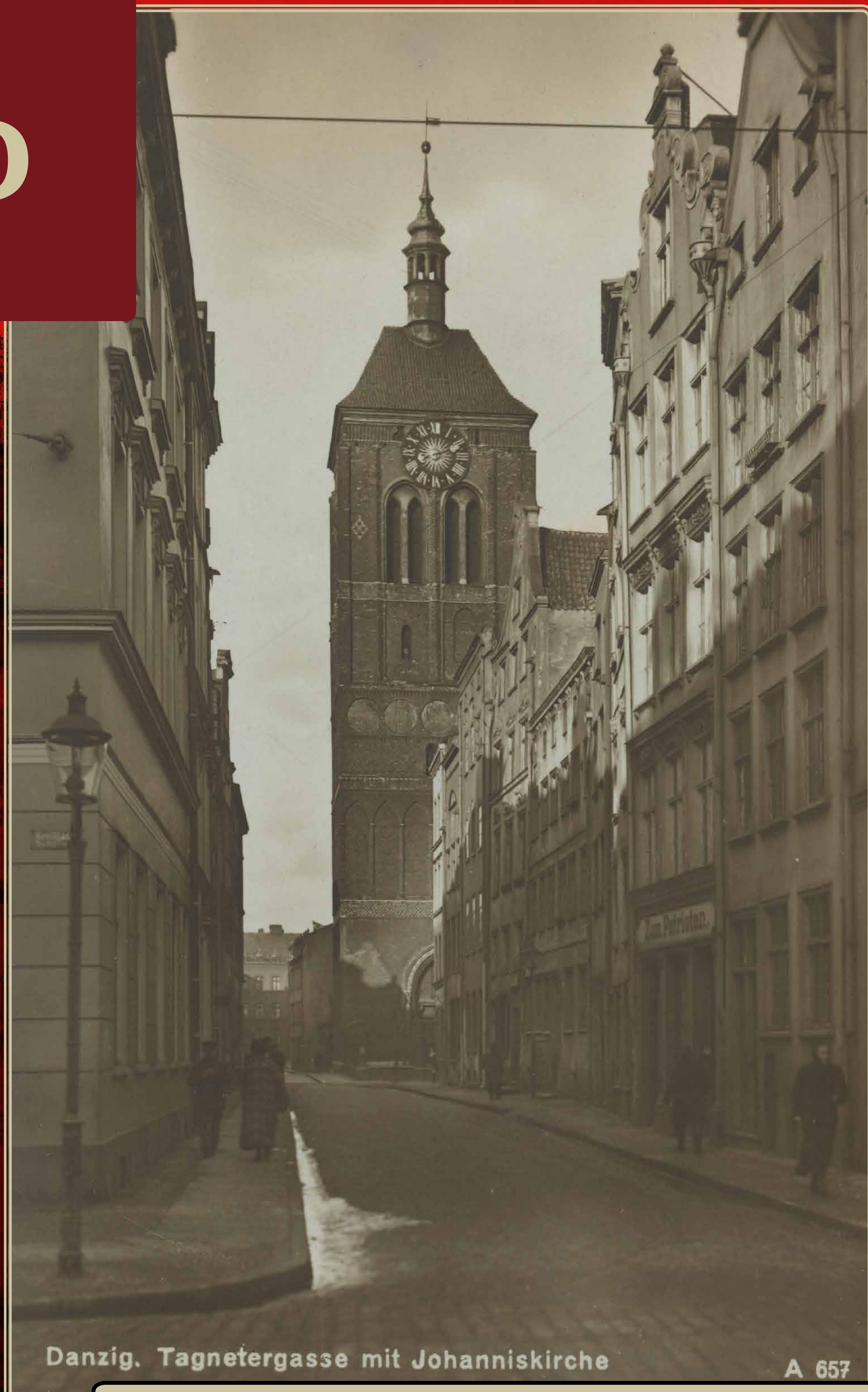
ŚLADAMI ALFA LICZMAŃSKIEGO

Alf Liczmański urodził się w rodzinie gdańskiego krawca Stanisława i Teofilii (z domu Wielgozewskej). Rodzice byli zaangażowani w ruch na rzecz zachowania polskości w Gdańsku. Dzieciństwo i młodość spędził w gdańskim Śródmieściu.

W 1931 r. poślubił Janinę Nełkowską. Przeniósł się do Oliwy, zabierając ze sobą schorowanego ojca. Przeprowadzili się tam również teściowie Alfa Liczmańskiego – Eleonora i Ludwik Nełkowscy, także aktywnie działający na rzecz zachowania polskiej tożsamości w Gdańsku.

W sierpniu 1939 r. Janina Liczmańska wraz z córką Reginą Marią wyjechały z Gdańska do Koronowa i tam udało im się przeżyć wojnę. W 1945 r. wróciły do Oliwy. Zawodowo związały się z Biblioteką Gdańską Polskiej Akademii Nauk.

Po ślubie z Janiną Nełkowską w 1931 r., młodzi państwo Liczmańscy przeprowadzili się do Oliwy i zamieszkali przy *Jahnstrasse 7* (dziś ul. Liczmańskiego). Tam przyszła na świat ich jedyna córka Regina Maria. To willowe osiedle zaczęto wznosić w 1906 r. Dom nr 7 należał do emerytowanego rzemieślnika Paula Glienke. Zachował się do dziś. Na zdjęciu ul. *Ottostrasse* (dziś ul. Słoneczna) krzyżująca się z *Jahnstrasse*, 1910 r. [GSP]

Alf Liczmański urodził się i spędził dzieciństwo przy *Tagnetergasse 12* (dziś ul. Tandeta). Tam jego ojciec prowadził warsztat krawiecki. Budynek nie przetrwał czasów wojny. Obecnie znajduje się tam ogródek przedszkola nr 32. Na zdjęciu widok na kościół świętego Jana z *Tagnetergasse* przed 1945 r. [GSP]

Zawodowo Alf Liczmański związany był z Polskimi Szkołami Handlowymi w Gdańsku. Ich siedziba mieściła się przy *Langgarten 80* (dziś Długie Ogrody). Urządzono ją w dawnych koszarach konnych jeźdźców, które przebudowano w latach 1908–1909 tworząc tam kantinę 128. pułku piechoty. W 1926 r. powstała Polska Szkoła Handlowa, którą w 1930 r. rozbudowano w kierunku *Trojangasse* (obecnie ul. Seredyńskiego). Gmach nie przetrwał czasów wojny. Dziś w tym miejscu mieści się Zespół Szkół Ekonomiczno-Handlowych im. Macierzy Szkolnej. Na zdjęciu z prawej fragment gmachu ok. 1910 r. [GSP]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

MICHAŁ SZUCA

14 września 1886 r., Brusy – 22 marca 1940 r., obóz Stutthof

Posiadał on z nas najwięcej aspiracji naukowych, potrzeby szukania i nabywania szerokiej i różnorodnej wiedzy. Własne subiektywne potrzeby ustępują u niego zupełnie na drugi plan, a góruje w zupełności ideał nauki i postępu...

[J. Karnowski, Moja droga kaszubska, Gdańsk 1981]

Był doktorem nauk ekonomicznych. Doktorat obronił na Uniwersytecie we Fryburgu Bryzgowijskim. W czasie studiów, poprzez prof. Ferdynanda Bieszkę, związał się silnie ze środowiskiem Młodokaszubów, co wpłynęło na późniejsze osiedlenie się w Gdańsku. W Wolnym Mieście kierował polskimi bankami, a po 1933 r. był radcą finansowym Rady Portu i Dróg Wodnych. Działał w licznych polskich organizacjach.

1 września 1939 r. aresztowany przez Niemców. Przesłuchiwany w *Viktoriaschule*, a następnie osadzony w obozie *Stutthof*. Tam 22 marca 1940 r. został zamordowany w egzekucji 67 wybitnych polskich działaczy. Po wojnie uroczystie pochowany na cmentarzu ofiar niemieckich zbrodni na gdańskiej Zaspie.

WYBRANE
POLSKIE ORGANIZACJE
W WOLNYM MIEŚCIE
GDAŃSKU I NA POMORZU,
W KTÓRYCH DZIAŁAŁ
MICHAŁ SZUCA

Klub Sportowy
Gedania

Towarzystwo
Młodokaszubów

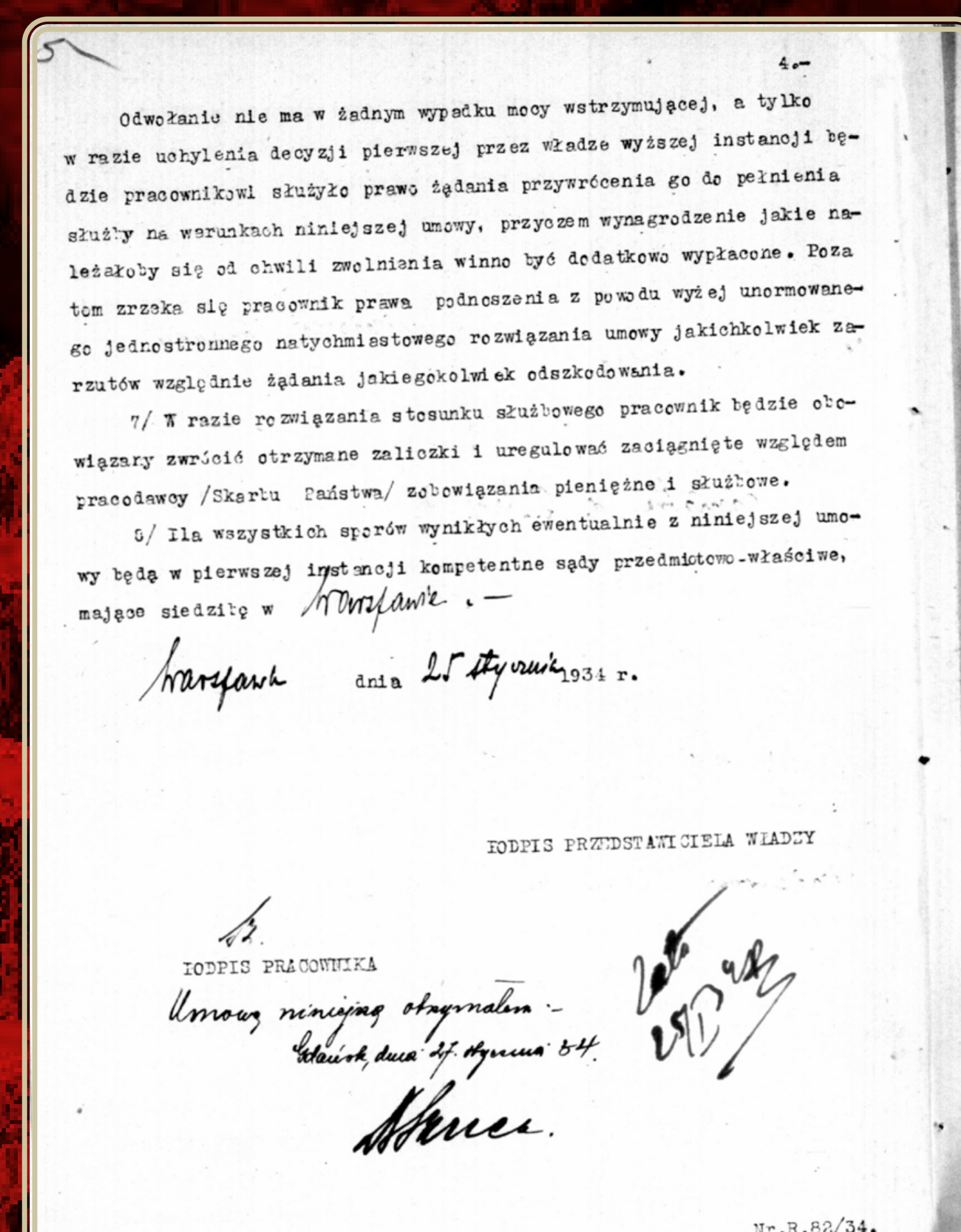
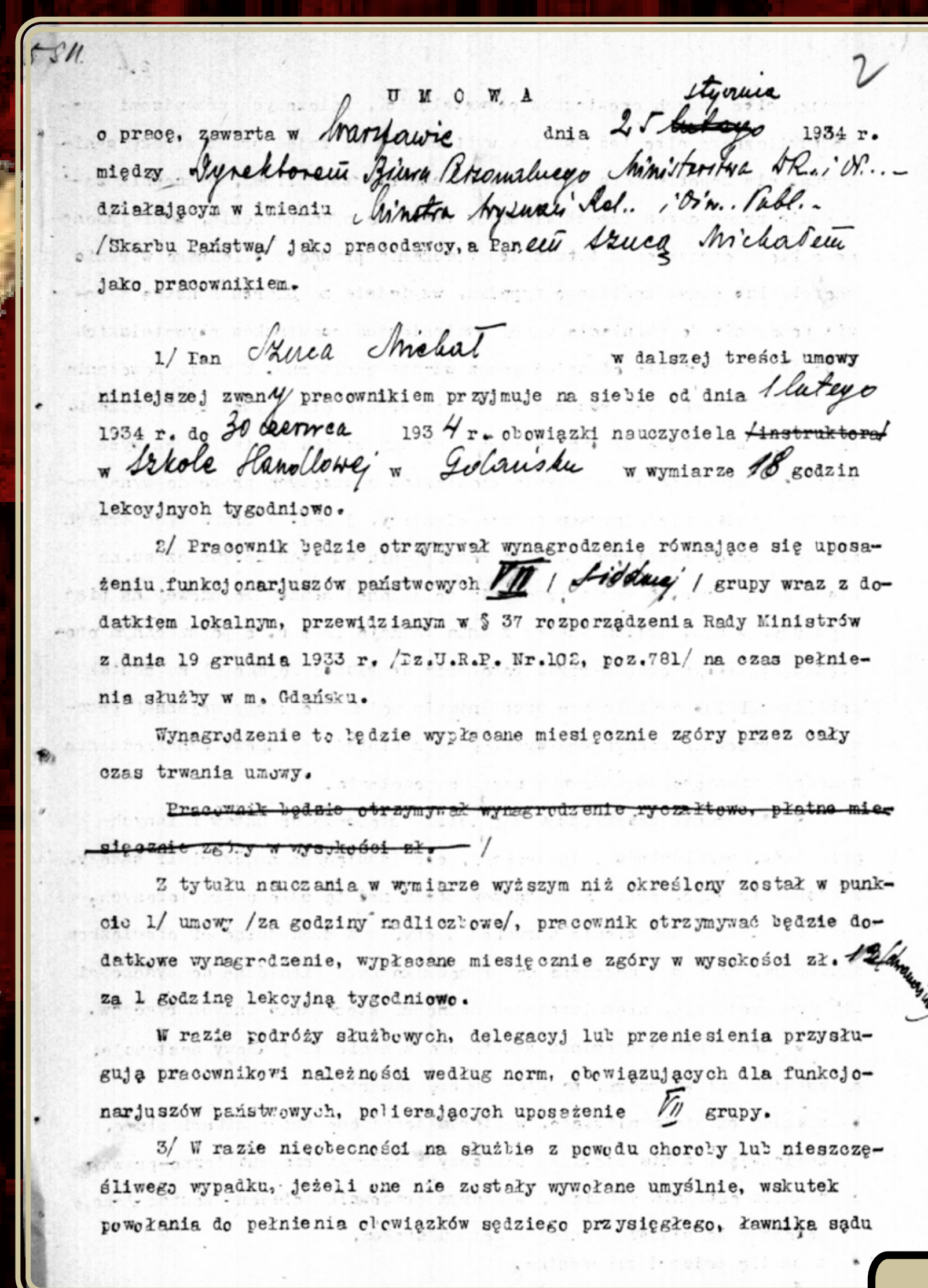
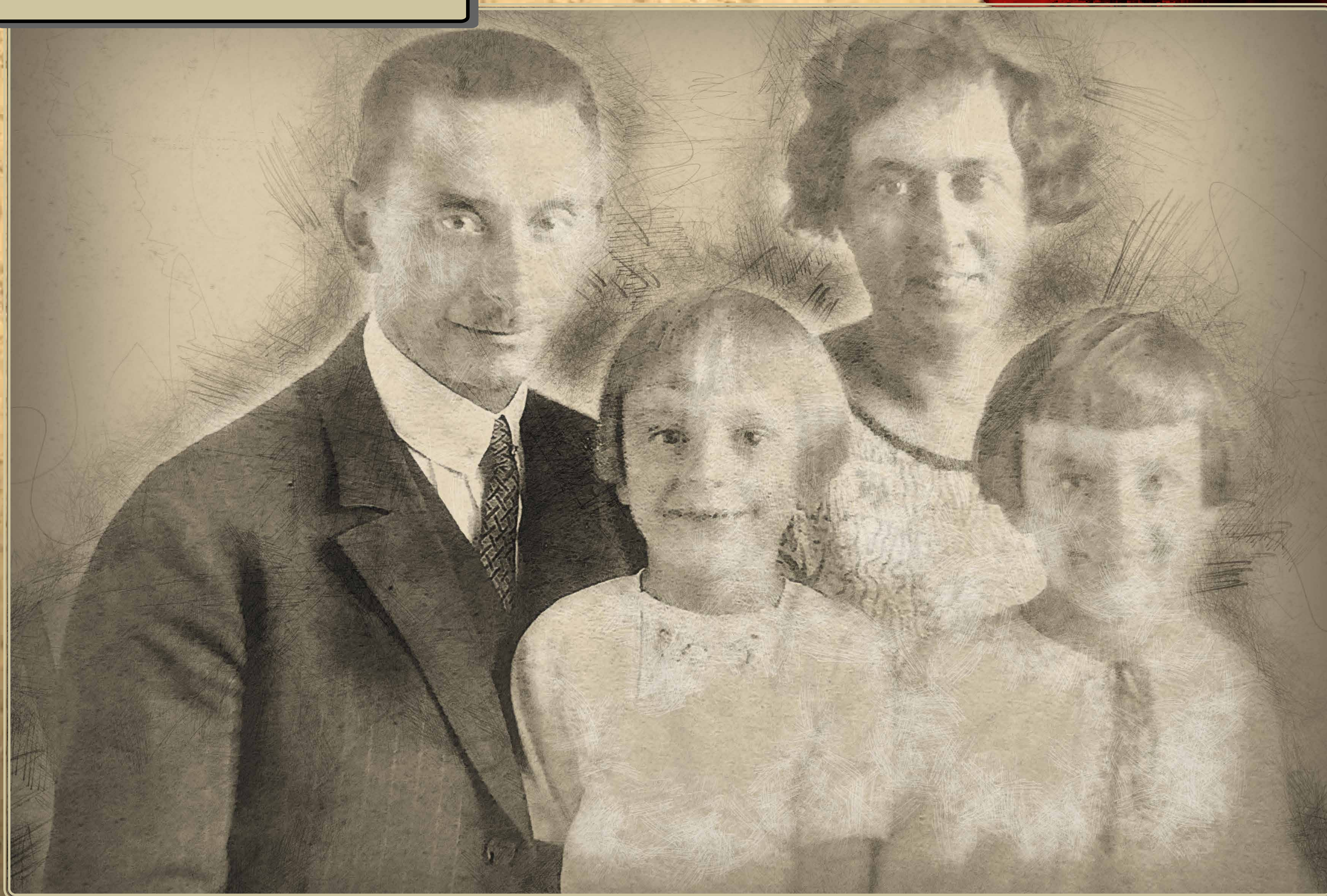
Związek Polaków, a po 1937 r.
Gmina Polska Związek Polaków

Macierz Szkolna
i Gdańska Macierz Szkolna

Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast”
na Pomorzu

Towarzystwo Przyjaciół
Nauki i Sztuki

Michał Szuca z żoną Weroniką oraz
synami, Janem i Stanisławem, lata
dwudzieste XX w. [KM]

Michał Szuca nauczał także księgowości w Polskiej Wyższej Szkole Handlowej w Gdańsku i w prywatnym Gimnazjum dra Teofila Zegarskiego „Orle Gniazdo”. Na zdjęciach umowa o pracę Michała Szucy w Szkole Handlowej w Gdańsku zawarta z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego RP. [AAN]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

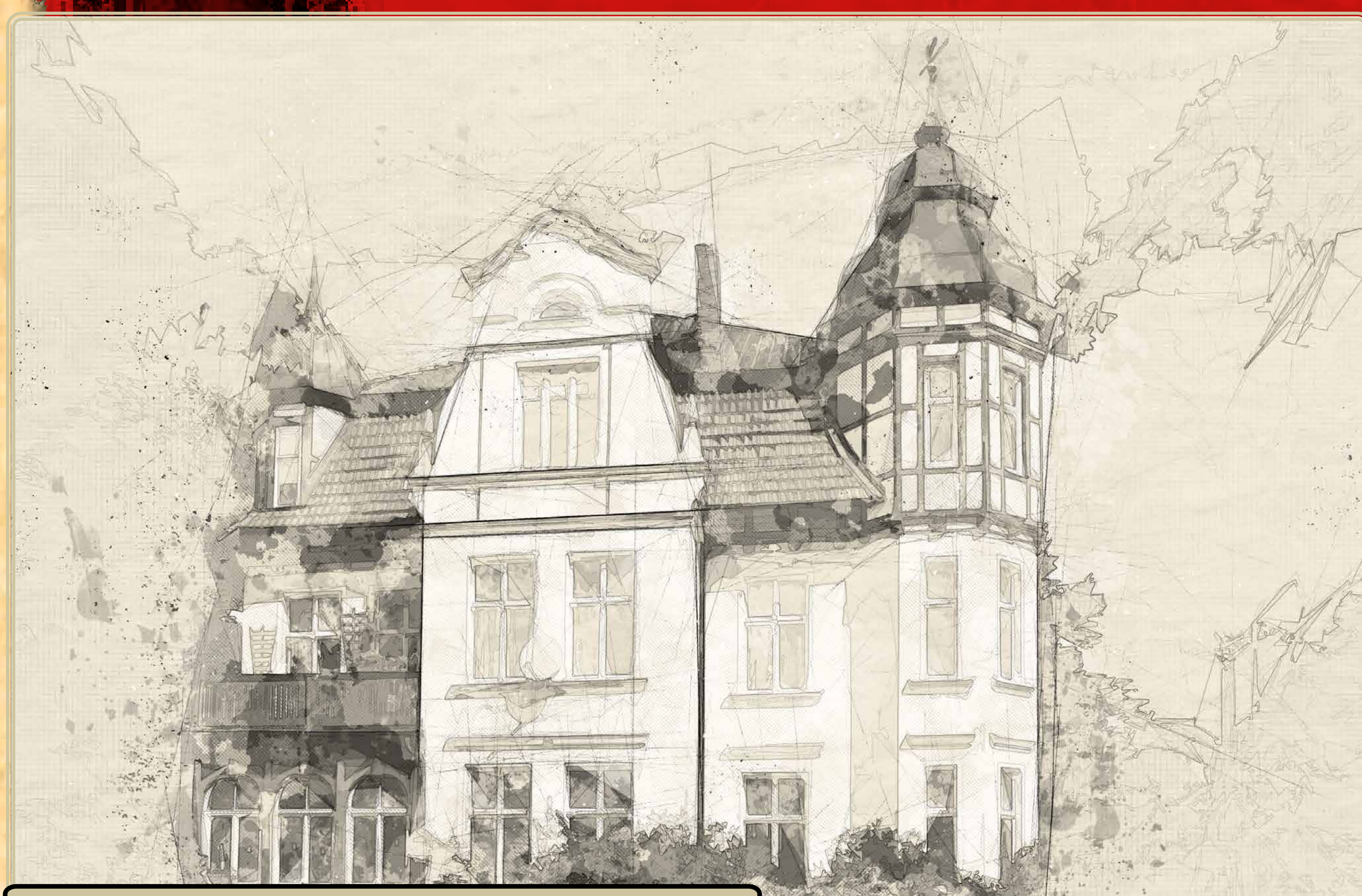
Oddział w Gdańsku

ŚLADAMI MICHAŁA SZUCY

Michał Szuca urodził się w rodzinie zamożnego rolnika Michała Szucy i Rozalii (z domu Tuszkiewicz). Był uczniem *Collegium Marianum* w Pelplinie. Po studiach na dłuższy czas osiadł we Fryburgu Bryzgowijskim. Tam ożenił się z, wywodzącą się z niemieckiej rodziny o polskich korzeniach, Weroniką (zwaną Verą) Zakrzewską. Mieli czterech synów: Stanisława, Jana, Feliksa i Piotra.

Do Gdańska przybyli w 1919 r. Początkowo zamieszkali przy *Fuchswall 1* (Lisia Grobla). Na początku lat trzydziestych XX w. mieszkali w modernistycznej kamienicy przy *St. Barbagasse 7B* (ul. Świętej Barbary). W 1934 r. przenieśli się do Sopotu i osiedli na *Schulstrasse* (po 1935 r. nazwę zmieniono na *Mackensenallee*, obecnie ul. Kościuszki).

We wrześniu 1939 r. Vera, nie chcąc wyrzec się ideałów męża, została wyrzucona z mieszkania w Sopocie i wraz z dwójką młodszych synów wyjechała do rodzinnego Fryburga.

Michał Szuca wraz z rodziną w 1934 r. zamieszkał w Sopocie na *Schulstrasse*. Kamienica zachowała się do dziś. Grafika wykonana na podstawie fotografii współczesnej. [KM]

W latach dwudziestych XX w. Michał Szuca kierował gdańską filią Banku Dyskontowego w Bydgoszczy z siedzibą na *Langer Markt 18* (obecnie Długi Targ). W latach 1930–1939 kamienica była własnością Banku Gospodarstwa Krajowego. Po prawej stronie w środku pierzei znajdowała się kamienica nr 18. Widok z 1910 r. Kamienica została spalona w 1945 r. [GSP]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

HENRYK WIECZORKIEWICZ

22 czerwca 1886 r., Poznań – 22 marca 1940 r., obóz Stutthof

Był absolwentem jednego z poznańskich gimnazjów oraz Katowickiego Instytutu Handlowego. Odbił również liczne praktyki w drukarniach i redakcjach gazet. Do Gdańska ściągnął go wuj – Jan Kwiatkowski, który nabył „Gazetę Gdańską” i powierzył młodemu, ale już doświadczonemu siostrzeńcowi dział gospodarczy i lokalny.

Od 1926 r. Henryk Wieczorkiewicz był zastępcą dyrektora Zakładów Graficznych Drukarni Gdańskiej na oruńskich Chmielnikach. Współpracował z wieloma czasopismami m.in. „Gminą Polską”, „Strażą Gdańską”, czy „Polskim Światem Pracy”.

14 września 1939 r. ujęty przez Niemców w Gdyni i przewieziony do Viktoriaschule, a następnie na przymusowe roboty na Westerplatte. Ostatecznie osadzono go w obozie Stutthof i tam 22 marca 1940 r. został zamordowany w egzekucji (tzw. Krwawy Wielki Piątek). Po wojnie jego szczątki pochowano na cmentarzu na gdańskiej Zaspie.

Pracownicy Drukarni Gdańskiej w 1919 r. [AMS]

WYBRANE POLSKIE ORGANIZACJE W WOLNYM MIĘŚCIE GDAŃSKU I NA POMORZU, W KTÓRYCH DZIAŁAŁ HENRYK WIECZORKIEWICZ

Polskie Stronnictwo Ludowe Pomorza

Gmina Polska, a po 1937 r. Gmina Polska Związek Polaków

Tajna Organizacja Wojskowa

Narodowe Stronnictwo Robotników

Towarzystwo b. Wojaków i Powstańców

Polskie Zrzeszenie Pracy

Związek Strzelecki w Wolnym Mięście Gdańsku

Związek Pracowników Kupieckich

Tytułowe strony „Gazety Gdańskiej” z 1914 r. i z 1920 r. [PBC]

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

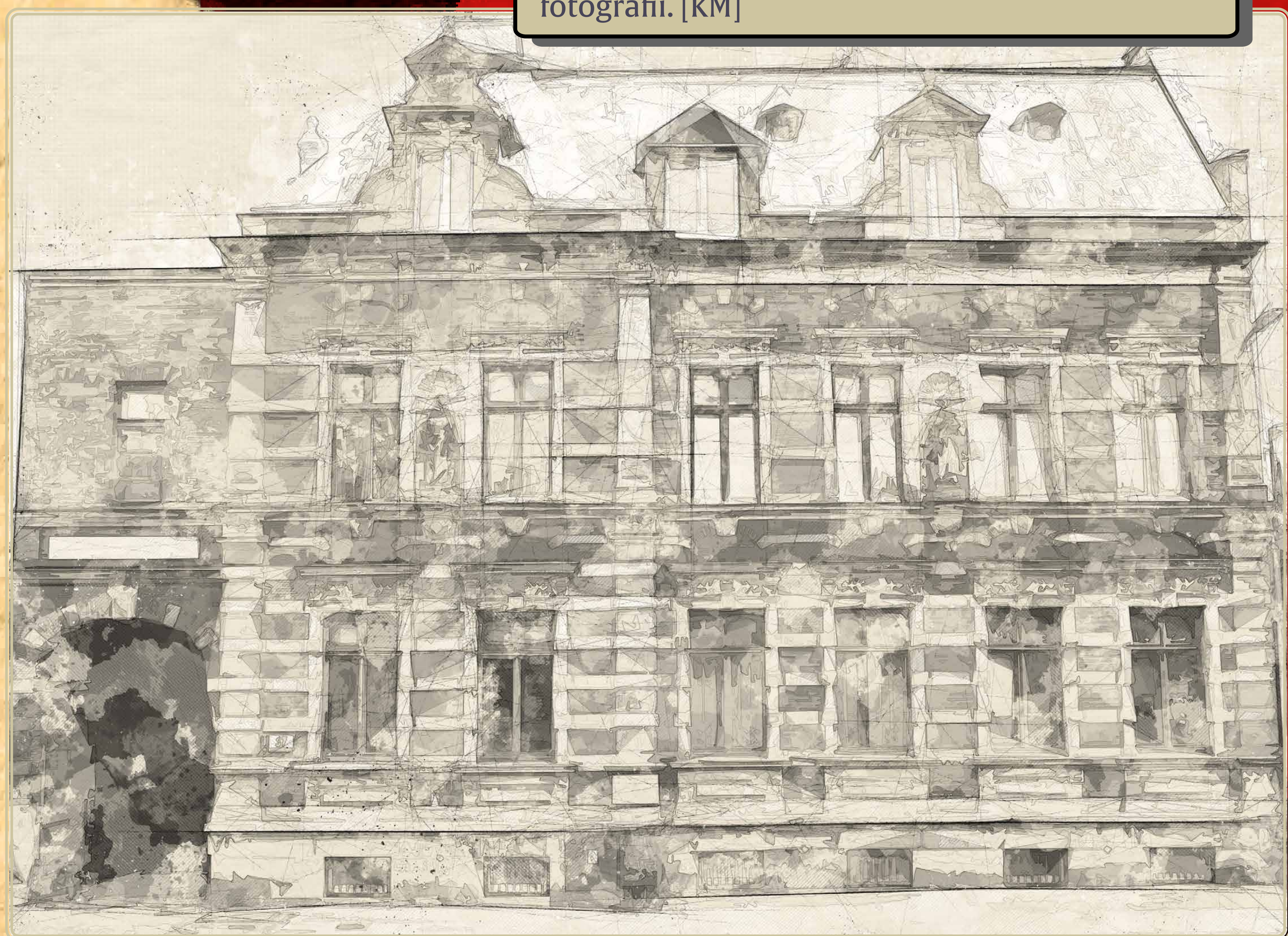
ŚLADAMI HENRYKA WIECZORKIEWICZA

Henryk Wieczorkiewicz urodził się w poznańskiej rodzinie Władysława i Marianny (z domu Jankowskiej). W Gdańsku zamieszkał w marcu 1913 r.

W 1925 r. poślubił Irenę (z domu Morawską), nauczycielkę gdańskiej Macierzy Szkolnej. Para doczekała się córki Barbary. W 1939 r. Irenie udało się wyjechać z dzieckiem do rodzinnego Gniewa. Tam przetrwała wojnę.

Od 1935 r. rodzina Wieczorkiewiczów zamieszkała w nowej części Oliwy, zwanej przez Niemców *Mühlendorf Siedlung*, a przez Polaków „Małą Warszawą”. Początkowo mieszkali przy *Körnerstrasse 9* (obecnie ul. Sambora), a następnie przy *Stralsunder Strasse 7* (dziś ul. Arkońska). W sierpniu 1939 r. ich dom napadli „nieznani sprawcy”, którzy obrzucili go kamieniami, mimo iż właścicielką nieruchomości była Anna Lessner, żona wachmistrza *Schutzpolizei*. W obawie o zdrowie i życie rodziny, Henryk Wieczorkiewicz postanowił opuścić Gdańsk, przenosząc się do Gdyni-Orłowa. Grafika wykonana na podstawie współczesnej fotografii. [KM]

Państwo Wieczorkiewiczowie do końca lat dwudziestych XX w. mieszkali na *Stadtgebiet 12* (dziś Trakt świętego Wojciecha), w kamienicy, w której mieściła się Drukarnia Gdańska. Grafika wykonana na podstawie współczesnej fotografii. [KM]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

ANASTAZY WIKA-CZARNOWSKI

30 maja 1877 r., Joniny – 22 marca 1940 r., obóz Stutthof

Poważny i trochę flegmatyczny Kaszuba...

[J. Karnowski, *Moja droga kaszubska*, Gdańsk 1981]

Był urzędnikiem. Od 1908 r. swoje życie związał ze służbą pocztową. Po zakończeniu I wojny światowej aktywnie włączył się w przejmowanie mienia niemieckich urzędów pocztowych i szkolenie personelu przyszłych polskich urzędów, za co został odznaczony Honorową Odznaką Frontu Pomorskiego. Od 1923 r. wicedyrektor Polskiego Urzędu Pocztowo-Telegraficznego w Gdańsku, a od 1929 r. naczelnik Polskiego Urzędu Pocztowego nr 1.

Wybitny polski działacz narodowy, społeczny i kulturalny. Wraz z żoną Bogumiłą działał w Komitecie wspierającym budowę kościoła pw. świętego Stanisława w Gdańsku. Małżonkowie byli też fundatorami jego wyposażenia, m.in. jednego z witraży.

1 września 1939 r. Anastazy Wika-Czarnowski został aresztowany przez Niemców. Przeszedł przez *Viktoria Schule*, a następnie został osadzony w obozie *Stutthof*. 22 marca 1940 r. znalazł się w gronie 67 działaczy polskich zamordowanych przez Niemców w egzekucji (tzw. Krwawy Wielki Piątek). Po wojnie jego szczątki spoczęły na cmentarzu na gdańskiej Zaspie.

WYBRANE
POLSKIE ORGANIZACJE
W WOLNYM MIEŚCIE
GDAŃSKU I NA POMORZU,
W KTÓRYCH DZIAŁAŁ
ANASTAZY WIKA-CZARNOWSKI

Anastazy Wika-Czarnowski (stoi pierwszy z lewej) udzielał się w licznych polskich organizacjach. Na zdjęciu w gronie polskich działaczy na czele z ks. Bronisławem Komorowskim (siedzi drugi z prawej) i dr. Zygmuntem Moczyńskim (siedzi czwarty z lewej). [BG PAN]

Bogumiła Wika-Czarnowska energicznie działała m.in. na rzecz budowy i wyposażenia kościoła pw. świętego Stanisława, organizując zbiórki i loterie na ten cel. Na zdjęciu loteria fantowa na tzw. Bazarze. [AMS]

Gmina Polska, a po 1937 r.
Gmina Polska Związek Polaków

Macierz Szkolna
i Gdańska Macierz Szkolna

Towarzystwo Ludowe

Związek Harcerstwa
Polskiego

Klub Sportowy
Gedania

Amatorski Ruch
Artystyczny

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

ŚLADAMI ANASTAZEGO WIKI-CZARNOWSKIEGO

Anastazy Wika-Czarnowski pochodził ze starej kaszubskiej szlachty. W 1911 r. poślubił Bogumiłę Plichtę – córkę działacza kaszubskiego. W 1914 r. zamieszkali w Gdańsku. Para miała dwoje dzieci. Syn Rudolf został prawnikiem. W 1939 r. udało mu się opuścić Gdańsk. Trafił do Warszawy, a w 1944 r. walczył w powstaniu. Córka Elżbieta poślubiła nauczyciela – Leona Wojtaszewskiego. We wrześniu 1939 r. wraz z matką została aresztowana i wywieziona do obozu *Ravensbrück*. Tam zmarła na tyfus w 1943 r. Bogumiła przeżyła obóz i po wojnie wróciła do Gdańska.

W 1920 r. Wika-Czarnowscy nabyli kamienicę przy *Marienstrasse 26* (obecnie ul. *Wajdeloty*), która pozostawała w ich rękach do 1939 r. Kamienicę tę zamieszkiwało wielu Polaków, zwłaszcza kolejarzy. Przez pewien czas mieszkał tam również Alfons Fli-sykowski (krewny Anastazego) – zastępca dowódcy obrony Poczty Polskiej w 1939 r. Budynek istnieje do dziś. Grafika wykonana na podstawie przedwojennej pocztówki. [KM]

Od 20 lutego 1929 r. Anastazy Wika-Czarnowski był naczelnikiem Polskiego Urzędu Pocztownego nr 1. Gmach powstał w pierwszej połowie XIX w. Do końca I wojny światowej mieścił się tam szpital wojskowy. W 1921 r. znajdowała się tam siedziba Dyrekcji Poczty i Telegrafów RP. 5 stycznia 1925 r. uroczystie otwarto Polski Urząd Pocztowno-Telegraficzny nr 3 (później nr 1). Na zdjęciu uczestnicy uroczystego otwarcia i poświęcenia placówki. [BG PAN]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

TADEUSZ ZIÓŁKOWSKI

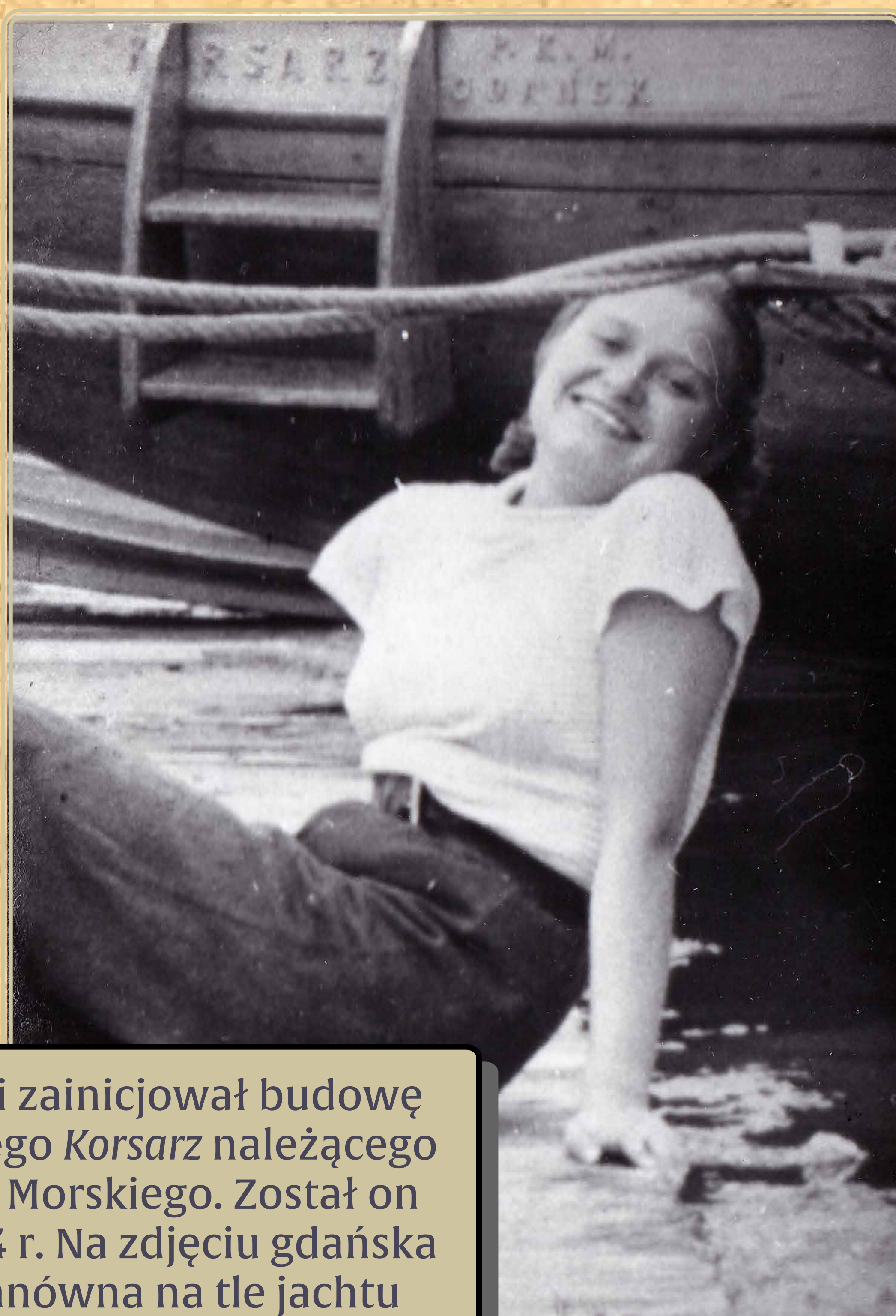
5 czerwca 1886 r., Wiskitno – 22 marca 1940 r., obóz Stutthof

Był absolwentem Szkoły Marynarki Wojennej w Hamburgu. Karierę rozpoczął pływając w niemieckiej flocie handlowej. Podczas I wojny światowej jako kapitan krążownika *Kronprinz Wilhelm* został internowany w USA. W 1919 r. wrócił do Polski i od 1920 r. służył w marynarce wojennej, m.in. w Komendzie Portu Wojennego w Pucku. Był także dowódcą żaglowca szkolnego *Lwów*.

W 1924 r. przeszedł do rezerwy i rozpoczął pracę w Radzie Portu i Dróg Wodnych w Gdańsku, obejmując w 1929 r. funkcję komandora Urzędu Pilotów.

Był aktywnym działaczem polskich organizacji w Wolnym Mieście.

1 września 1939 r. aresztowany przez Niemców. Przeszedł przez *Viktoriaschule*, obóz w *Neufahrwasser* (Nowy Port). Następnie trafił do obozu *Stutthof*. Stracony w egzekucji 67 polskich działaczy 22 marca 1940 r. Po wojnie jego szczątki uroczysto pochowano na cmentarzu na gdańskiej Zaspie.

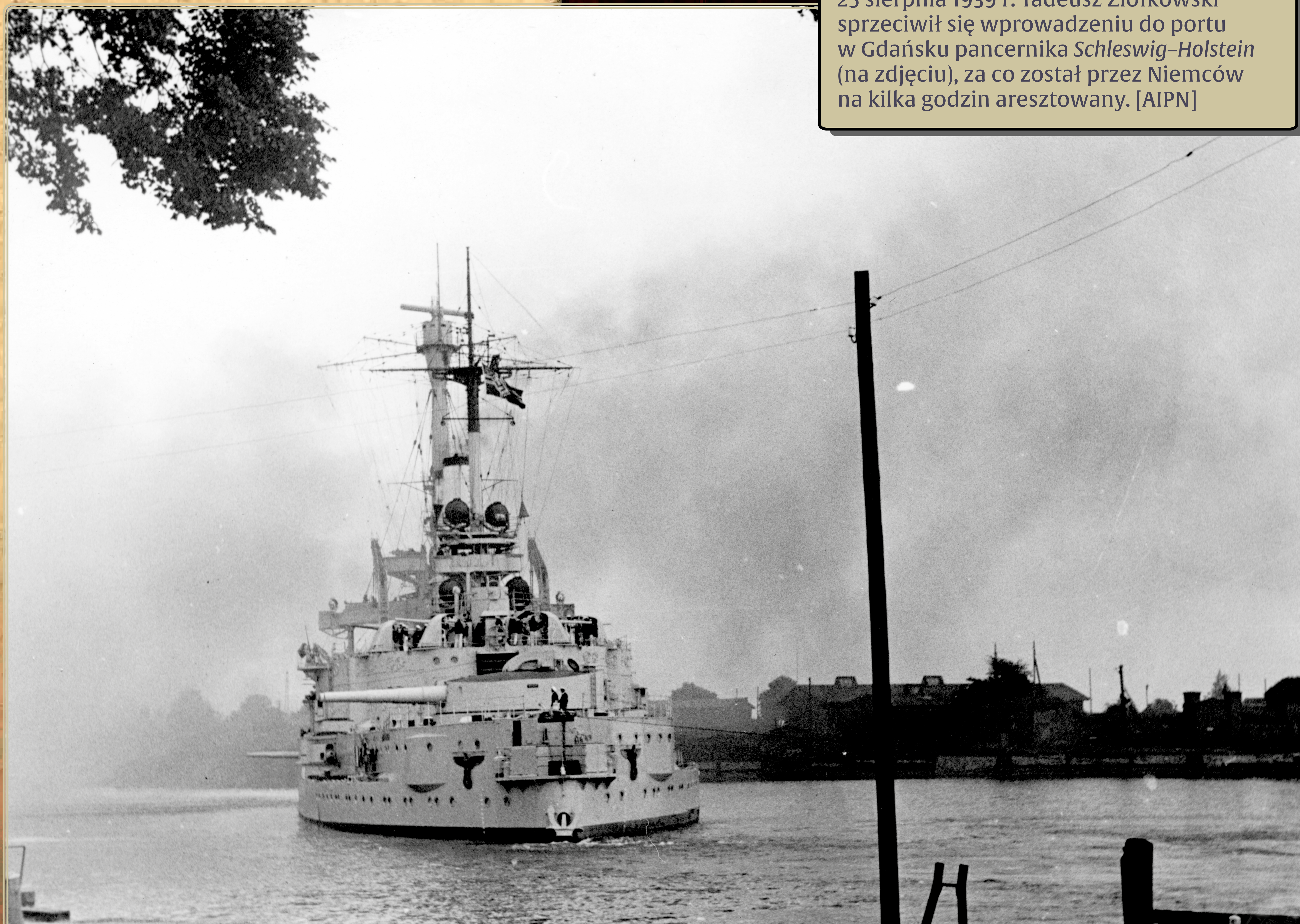
Tadeusz Ziółkowski zainicjował budowę jachtu szkoleniowego *Korsarz* należącego do Polskiego Klubu Morskiego. Został on zwodowany w 1934 r. Na zdjęciu gdańska harcerka Irena Patanówna na tle jachtu *Korsarz* w 1938 r. [AMS]

WYBRANE
POLSKIE ORGANIZACJE
W WOLNYM MIEŚCIE
GDAŃSKU I NA POMORZU,
W KTÓRYCH DZIAŁAŁ
TADEUSZ ZIÓŁKOWSKI

Klub Kapitanów
Polskiej Marynarki Wojennej

Polski Klub Morski

25 sierpnia 1939 r. Tadeusz Ziółkowski sprzeciwił się wprowadzeniu do portu w Gdańsku pancernika *Schleswig-Holstein* (na zdjęciu), za co został przez Niemców na kilka godzin aresztowany. [AIPN]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

ŚLADAMI TADEUSZA ZIÓŁKOWSKIEGO

Tadeusz Ziółkowski przyszedł na świat w rodzinie rolników – Ksawerego i Pelagii (z domu Szulc) z Wiskitna koło Koronowa. W trzeciej klasie gimnazjum w Bydgoszczy porzucił szkołę i uciekł do Hamburga, gdzie zamustrował się na swój pierwszy statek – *Grossherzogin Elisabeth*.

W latach dwudziestych XX w. poślubił Ludmiłę (z domu Żakowską), z którą miał córkę Danutę.

Tadeusz Ziółkowski związał się z Gdańskiem w 1924 r. Swoją rodzinę sprowadził tu jednak dopiero po narodzinach córki w 1927 r. Państwo Ziółkowscy zamieszkali w Nowym Porcie, najpierw przy *Olivaer Strasse 34C* (dziś ul. Oliwska), a w 1931 r. przenieśli się na *Hafenstrasse 38* (obecnie ulica nie istnieje), do kamienicy należącej do Rady Portu i Dróg Wodnych.

Do 1939 r. rodzina Ziółkowskich mieszkała przy *Hafenstrasse* nad samym kanałem portowym. Ulica ta istniała jeszcze jakiś czas po wojnie pod nazwą Bugaj. Zniknęła całkowicie przy poszerzaniu kanału portowego. Na zdjęciu widok na *Hafenstrasse*, lata dwudzieste XX w. [GSP]

Widok na *Neugarten* (dziś Nowe Ogrody), ulicę przy której zlokalizowane były wszystkie najważniejsze instytucje Wolnego Miasta Gdańska: *Volkstag*, Senat Wolnego Miasta, gmach sądu. Tu także znajdował się Komisariat Generalny RP. Między gmachem komisariatu i sądu umiejscowiono siedzibę Rady Portu i Dróg Wodnych. Obecnie w budynku mieści się Sąd Apelacyjny. Grafika wykonana na podstawie współczesnej fotografii. [KM]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

BŁOGOSŁAWIONY KSIĄDZ

BRONISŁAW KOMOROWSKI

25 maja 1889 r., Barłożno – 22 marca 1940 r., obóz Stutthof

Bronisław Komorowski kształcił się w *Collegium Marianum* w Pelplinie i w gimnazjum w Chełmnie. Po maturze podjął studia w seminarium duchownym w Pelplinie, wieńcząc je w 1914 r. przyjęciem święceń kapłańskich.

Posługę duszpasterską jako wikary pełnił początkowo w Łęgowie koło Pruszcza Gdańskiego, a od 1915 r. w parafii świętego Mikołaja w Gdańsku.

W 1924 r. został proboszczem tytularnym kościoła świętego Stanisława Biskupa, stając na czele polskiej społeczności zgromadzonej wokół, powstającej w dawnej wojskowej ujeżdżalni, polskiej świątyni w Gdańsku-Wrzeszczu.

Aktywnie uczestniczył w życiu politycznym, kulturalnym i społecznym gdańskich Polaków.

W latach 1933–1934 jako jedyny Polak zasiadał w radzie miejskiej Gdańska.

1 września 1939 r. aresztowany przez Niemców i osadzony w *Viktoriaschule*, a następnie przewieziony do obozu *Stutthof*. 22 marca 1940 r. zamordowany w egzekucji 67 wybitnych polskich działaczy. Po wojnie jego szczątki spoczęły na cmentarzu na gdańskiej Zaspie.

13 czerwca 1999 r. papież Jan Paweł II beatyfikował księdza Bronisława Komorowskiego jako jednego ze 108 męczenników, którzy oddając życie dali świadectwo wiary podczas II wojny światowej.

**WYBRANE
POLSKIE ORGANIZACJE
W WOLNYM MIEŚCIE
GDAŃSKU,
W KTÓRYCH DZIAŁAŁ
KS. BRONISŁAW KOMOROWSKI**

Towarzystwo Budowy
Kościołów Polskich

Gmina Polska
a od 1937 r.
Gmina Polska Związek Polaków

Sodalicja Mariańska
Akademicka

Towarzystwo Ludowe
„Jedność”

Liga Katolicka

Związek Harcerstwa
Polskiego

Katolickie Stowarzyszenie
Młodzieży Męskiej i Żeńskiej

W 1930 r. ceremonia pogrzebowa ks. Leona Miszewskiego odprawiana przez ks. Bronisława Komorowskiego przerodziła się w wielką manifestację patriotyczną Polaków. [BG PAN]

Ksiądz Bronisław Komorowski należał do najstarszej gdańskiej organizacji zrzeszającej Polaków – Towarzystwa Ludowego „Jedność”. Na zdjęciu wycieczka Towarzystw Ludowych z Wrzeszcza i Sopotu do Orłowa w 1925 r. lub 1926 r. W środku siedzi ks. Bronisław Komorowski. [BG PAN]

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

Oddział w Gdańsku

ŚLADAMI KS. BRONISŁAWA KOMOROWSKIEGO

Bronisław Komorowski urodził się w rodzinie rolników – Jana i Katarzyny (z domu Gencza). Gdy miał trzy lata, został osierocony przez ojca, a jego wychowaniem zajęli się ojczym – Jan Fankidejski, zamożny gospodarz z Barłożna. Bez wątpienia na formację duchową młodego Bronisława Komorowskiego wywarli wpływ krewni przybranego ojca – księża: Jakub Fankidejski i Feliks Bolt.

Od 1915 r. Bronisław Komorowski mieszkał w Gdańsku. Przez pierwszych dziewięć lat związany był z kościołem świętego Mikołaja w Głównym Mieście. Mieszkał na plebanii przy *Johannis-gasse 72* (obecnie ul. Świętojańska). Prowadził tam działalność patriotyczną wśród Polaków. Głosił kazania po polsku, a podczas katechez uczył dzieci historii i języka polskiego.

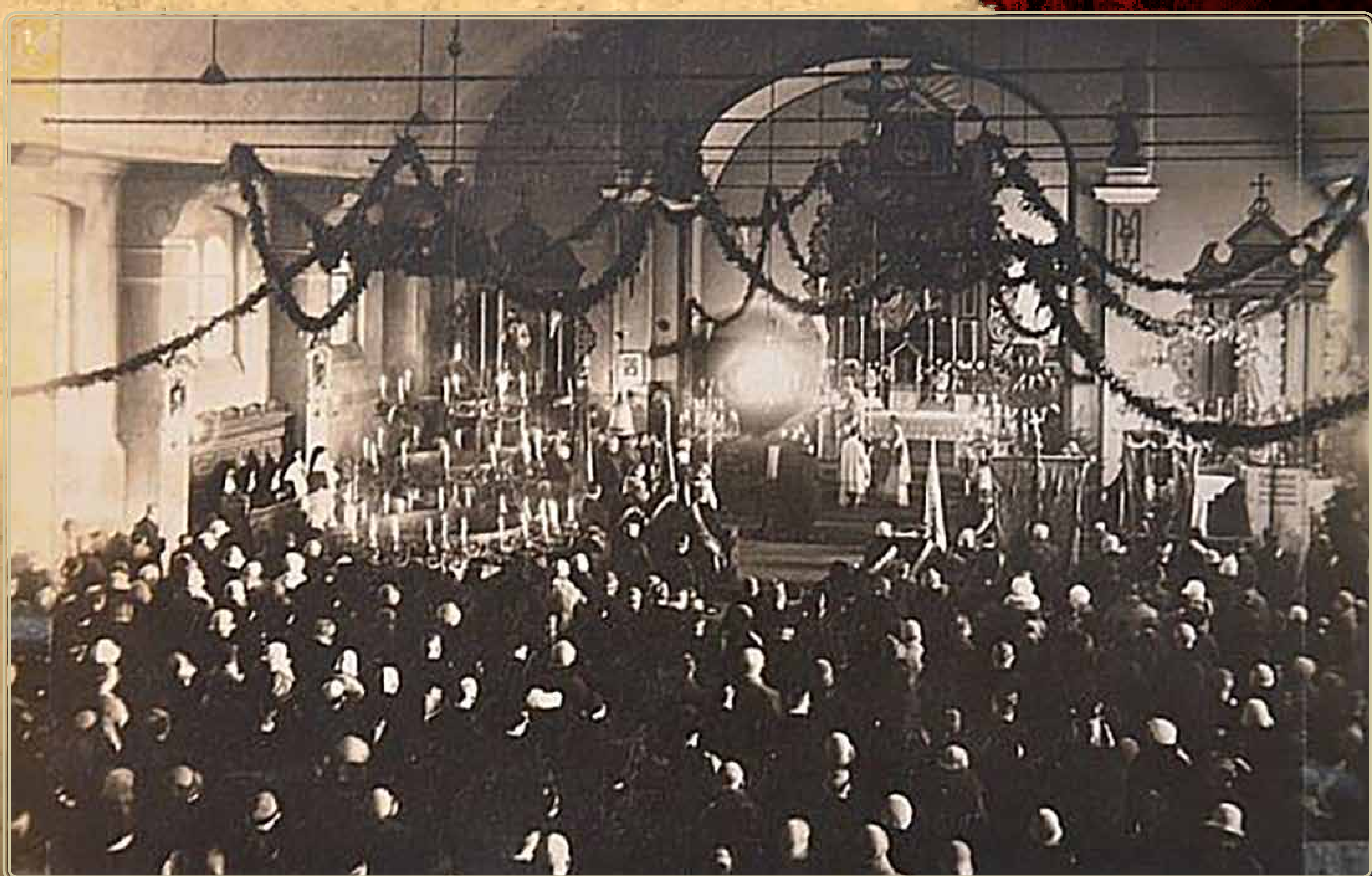
Od 1924 r. losy księdza Komorowskiego splótł się nierozdzielnie z kościołem świętego Stanisława Biskupa.

Pocztówka z 1910 r. przedstawiająca kościół świętego Mikołaja w którym w latach 1915–1924 pełnił posługę ks. Bronisław Komorowski. [GSP]

Dzięki wsparciu Komisariatu Generalnego RP i wielkiej ofiarności gdańskich Polaków udało się urządzić kaplicę, a następnie kościół w budynku ujeżdżalni koni należącej do dawnego kompleksu koszar telegrafistów. Świątynia została konsekrowana w 1934 r. Trzy lata później erygowano polską parafię personalną, która jednak niemal natychmiast została zawieszona na skutek nacisków niemieckich władz Gdańska. [parafia pw. świętego Stanisława BM]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

BŁOGOSŁAWIONY KSIĄDZ

FRANCISZEK ROGACZEWSKI

23 grudnia 1892 r., Lipinki – 11 stycznia 1940 r., obóz Stutthof

Kształcił się w gimnazjum w Chełmnie oraz w *Collegium Marianum* w Pelplinie. Następnie podjął studia w tamtejszym seminarium duchownym. W 1918 r. otrzymał święcenia kapłańskie.

Początkowo był wikarym w Nowym Mieście Lubawskim. Od 1920 r. pełnił posługę duszpasterską w Gdańsku, w kościołach Najświętszego Serca Jezusowego we Wrzeszczu, świętej Brygidy i świętego Józefa.

W 1930 r. został proboszczem tytularnym, mającego powstać, polskiego kościoła pw. Chrystusa Króla.

W 1927 r. i w 1930 r. piastował funkcję prefekta w Gimnazjum Polskim. W 1936 r. nauczał religii również w Polskich Szkołach Handlowych.

Pełnił także godność kapelana polskich kolejarzy przy Dyrekcji PKP w Gdańsku oraz polskich pocztowców. Niestrudzenie działał w licznych polskich organizacjach.

Rankiem 1 września 1939 r. aresztowany przez Niemców. Uwięziony w *Viktoriaschule*, a następnie przewieziony do obozu *Stutthof*. 11 stycznia 1940 r. zamordowany w pierwszej egzekucji polskich działaczy z Wolnego Miasta Gdańska. Ma symboliczny grób na cmentarzu na gdańskiej Zaspie. 13 czerwca 1999 r. został beatyfikowany przez papieża Jana Pawła II jako jeden ze 108 męczenników II wojny światowej.

**WYBRANE
POLSKIE ORGANIZACJE
W WOLNYM MIEŚCIE
GDAŃSKU I NA POMORZU,
W KTÓRYCH DZIAŁAŁ
KS. FRANCISZEK ROGACZEWSKI**

Gmina Polska
a od 1937 r.
Gmina Polska Związek Polaków

Towarzystwo Śpiewu Kościelnego
„Cecylia”

Towarzystwo Przyjaciół
Nauki i Sztuki

Macierz Szkolna
i Gdańska Macierz Szkolna

Towarzystwo Budowy
Kościoła Chrystusa Króla

Towarzystwo Ludowe
„Jedność”

Towarzystwo Polek

Liga Katolicka

Towarzystwo
Świętej Zyty

Franciszek Rogaczewski szczególną wagę przywiązywał do tworzenia polskich ochronek, które według niego miały być pierwszym etapem wychowania patriotycznego. Na zdjęciu ks. Franciszek Rogaczewski pośród dzieci z ochronki Macierzy Szkolnej w Trąbkach Wielkich. [BG PAN]

W 1934 r. z inicjatywy ks. Franciszka Rogaczewskiego odrodziły się pielgrzymki do sanktuarium w Świętym Wojciechu. Stały się one religijnymi i patriotycznymi manifestacjami. Na zdjęciu pierwsza pielgrzymka z 10 czerwca 1934 r. [BG PAN]

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

Oddział w Gdańsku

ŚLADAMI KSIĘDZA FRANCISZKA ROGACZEWSKIEGO

Franciszek Rogaczewski przyszedł na świat w rodzinie robotnika Leonarda i Anny (z domu Laskowskiej) w Lipinkach koło Świecia. W 1894 r. rodzina przeprowadziła się do Lubichowa koło Starogardu. W 1920 r., już jako kapłan, zamieszkał w Gdańsku, pełniąc posługę duszpasterską przez kolejnych siedem lat w kościele Najświętszego Serca Jezusowego w Gdańsku-Wrzeszczu.

W 1927 r. przeniesiony do Śródmieścia. Przez rok był wikarym w kościele świętej Brygidy, a w latach 1928–1930 w kościele świętego Józefa.

W 1928 r. powstało Towarzystwo Budowy Kościoła Chrystusa Króla w Gdańsku, na którego czele stanął ks. Franciszek Rogaczewski. Dwa lata później władze kościelne mianowały go proboszczem tytularnym budowanego kościoła. Dzięki wielkiemu zaangażowaniu gdańskich Polaków, uroczyste poświęcenie kościoła nastąpiło już 30 października 1932 r.

Pocztówka z 1930 r. ukazująca na pierwszym planie gmach Zachodniopruskiego Towarzystwa Ubezpieczeń od Ognia oraz, sąsiadujący z nim, kościół świętej Elżbiety (z lewej). W głębi, pomiędzy nimi – kościół świętego Józefa, w którym w latach 1928–1930 wikariat sprawował ksiądz Franciszek Rogaczewski. [GSP]

Budowa kościoła pw. Chrystusa Króla – 1929 r. W centrum widać ks. Franciszka Rogaczewskiego. [BG PAN]

Uroczystość w kościele Chrystusa Króla z udziałem księdza biskupa. [BG PAN]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

BŁOGOSŁAWIONY KSIĄDZ MARIAN GÓRECKI

21 maja 1903 r., Poznań – 22 marca 1940 r., obóz Stutthof

Marian Górecki był absolwentem Arcybiskupiego Seminarium Duchownego w Poznaniu. Świecenia kapłańskie przyjął w 1928 r. Przez pierwszych pięć lat pełnił posługę kapłańską w Wielkopolsce – w Lesznie, w Koźminie i w Wolsztynie, w którym również został prefektem w Państwowym Seminarium Nauczycielskim.

W 1933 r. prymas Polski August Hlond oddelegował Mariana Góreckiego do Gdańska, aby przejął obowiązki prefekta Gimnazjum Polskiego Macierzy Szkolnej po ustąpieniu księdza dra Franciszka Komorowskiego. Marian Górecki kontynuował również dzieło księdza Komorowskiego w Nowym Porcie – administrując polską kaplicą pw. Matki Boskiej Częstochowskiej i opiekując się mieszkającą tam polską społecznością.

W latach 1934–1936 pełnił posługę kapelana pomocniczego Wojskowej Składnicy Tranzytowej na Westerplatte.

1 września 1939 r. aresztowany przez Niemców i uwięziony w *Viktoriaschule*, następnie osadzony w obozie *Stutthof*, w którym 22 marca 1940 r. został zamordowany w egzekucji 67 polskich działaczy. Po wojnie jego szczątki spoczęły na cmentarzu na gdańskiej Zaspie.

13 czerwca 1999 r. wraz z 107 męczennikami, którzy oddali życie podczas II wojny światowej, został beatyfikowany przez papieża Jana Pawła II.

Ksiądz Górecki był przedstawicielem postępowego nurtu katolickiego. Był zaangażowanym i czynnym pedagogiem. Prowadził lekcje nowatorskimi metodami, które kształtowały charakter młodzieży, umiejętności logicznego myślenia oraz postawy patriotyczne. Był kapelanem harcerzy. Na zdjęciu kadra profesorska Gimnazjum Polskiego w 1936 r. Ksiądz Marian Górecki siedzi piąty z prawej. [BG PAN]

Próba utworzenia polskich parafii personalnych w Gdańsku zakończyła się niepowodzeniem i ustąpieniem życzliwego Polakom biskupa Eduarda O'Rourke'a. Na zdjęciu pożegnanie tego wielkiego przyjaciela Polaków w 1938 r. Ksiądz Marian Górecki stoi drugi na lewo od księdza biskupa. [BG PAN]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku

ŚLADAMI KSIĘDZA MARIANA GÓRECKIEGO

Marian Górecki urodził się i wychował w Poznaniu, w rodzinie Tomasza i Petroneli (z domu Szekięd). Od 1933 r. związany z Gdańskiem. Zamieszkał wraz z matką w Nowym Porcie na terenie dawnych koszar artyleryjskich. Tu, dzięki staraniom rządu RP, stworzono osiedle dla polskich urzędników, nauczycieli i robotników.

Oprócz mieszkań, w zdemilitaryzowanym kompleksie urządzono również polską szkołę powszechną wraz z ochronką oraz polską kaplicę pw. Matki Boskiej Częstochowskiej.

W Nowym Porcie mieszkała duża liczba Polaków, którzy pragnęli mieć własną świątynię. Dzięki staraniom ks. Franciszka Komorowskiego, w dawnej koszarowej stajni powstała polska kaplica pw. Matki Boskiej Częstochowskiej. Została ona poświęcona 7 sierpnia 1932 r. Przy kaplicy urządzono niewielką plebanię. Grafika wykonana na podstawie przedwojennej pocztówki. [KM]

Dawny kompleks koszarowy w Nowym Porcie stał się prawdziwym polskim ośrodkiem. Oprócz mieszkań dla polskich pracowników, działały tam liczne polskie organizacje. Powstała też szkoła powszechna Macierzy Szkolnej wraz z ochronką. Na zdjęciu wychowankowie ochronki w Nowym Porcie, 1936 r. [BG PAN]

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Gdańsku